

Секція: Психологія

Вус Дмитро Сергійович

студент спеціальності «Психологія»

Національного університету «Острозька академія»

м. Острозь, Україна

ПРОБЛЕМА АГРЕСІЇ У ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Проблема деструктивної поведінки завжди була вивченням науковців різних галузей науки, проте найбільшого розбору досягла у галузі психології. З розвитком людства змінювалось соціальне становище людей, що понесло за собою і зміну в розвитку агресії та її видів. Сьогодні все частіше у засобах масової інформації з'являються повідомлення про терористичні акти, військові конфлікти, перевороти та насильство з особливою жорстокістю. Особливу увагу також привертає те, що агресивну поведінку щодо звичайних громадян все частіше застосовують ті, хто мав би нас захищати від тих же негативних проявів агресії. Більшість деструктивних проявів пов'язують саме з агресією у її деструктивних формах та її видах. Тому тема агресії не втрачає своєї актуальності.

Проявами агресії цікавились багато дослідників у галузі психології, соціології, філософії, педагогіки тощо. Серед них були А. Басс, З. Фрейд, Л. Берковіц, К. Лоренц та інші

Агресія – це мотиваційна деструктивна поведінка, яка протирічить нормам і правилам співіснування людей у суспільстві, яка у свою чергу наносить шкоду об'єктам нападу, в тому числі, живим і неживим предметам [2;4]. Агресію розглядають як деструктивну поведінку, акт, який наносить шкоду іншим індивідам, викликаючи у них дискомфорт, депресію, напругу, страх та аномальні психопереживання [1].

Агресію необхідно відрізнити від агресивності. За думкою К. Лоренца, термін «агресивність» означає злобу, ненависть та лють [2]. Лють, наприклад, не завжди є негативною для суспільства чи окремих індивідів. Автор вважав, що багато успіхів, яких досягло людство, без люті та злоби не були б досягнуті, оскільки вона слугувала своєрідним сигналом для діяльності та початком групової активності. В той же час, доброякісна агресивна поведінка є біологічно адаптивним процесом, яка сприяє підтриманню життя і є нічим іншим як реакцією психіки на загрозу вітальним інтересам особистості. Доброякісна агресія має філогенетичне походження. Як у тваринному світі, так і у людини вона являє собою відповідну реакцію індивіда чи групи на певного роду негативні ситуації чи небезпеку, яка загрожує їхнім життєвим інтересам [2; 5]. Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що філогенетична агресія є нічим іншим, як звичайна захисна реакція. Такого роду реакція формується в індивіда не тільки у відповідь на небезпеку, направлену на нього, а і за рахунок особистісної незгоди з іншими індивідами і навіть з собою.

Що ж до самих видів агресії, то їхня класифікація є достатньо структурованою. А. Басс виділяє наступні види агресії: фізична, вербальна, пряма, непряма, активна, пасивна (також виділяються інші загальноприйняті види) [3].

Фізична агресія направлена на нанесення матеріальної шкоди іншим через фізичні дії. Наприклад, знищення продуктів діяльності інших індивідів, знищення чи порча чужих речей тощо. Виділяють також пряму фізичну агресію, яка спрямована на безпосередній напад на інших і завдання фізичної болі і знищення. Виділяють також дві форми такої агресії – символічну та реальну. Символічна являє собою загрозу і залякування, а реальна – це вже безпосереднє нанесення фізичної шкоди індивіду.

Вербальна агресія – це відкрите критичне або негативне ставлення до адресанта шляхом словесного вираження. Вербальна агресія може бути відкритою і закритою. Наприклад, тексти, які містять відкриту словесну агресію, мають явну агресивну направленість, мають прямі випадки погроз чи образ. Вербальна агресія загалом застосовується для вираження своєї домінантності, також є простим шляхом для зняття напруження та гніву за рахунок словесного ураження іншого. Вербальна агресія – це засіб маніпулювання, домінування і захисту свого внутрішнього простору.

Пряма агресія – це мотивована деструктивна поведінка, яка спрямована на нанесення фізичної шкоди іншим індивідам. Відрізняється від звичайної фізичної, тим що вона спрямована на шкоду іншим членам суспільства, шляхом нанесення побоїв, фізична агресія може бути спрямована на неживі предмети.

Непряма агресія – це вид агресії, який направлений проти когось чи чогось і може не усвідомлюватись самим суб’єктом агресії.

Зовнішня агресія спрямована на оточуючих, в ній також виділяється як фізична, так і вербальна.

Внутрішня (аутоагресія) спрямована на себе, може бути свідомою, коли індивід свідомо робить собі шкоду, а може бути і несвідомою, коли індивід ніби випадково наніс собі шкоду, але за цим стоїть якась проблема, що змусила його до цього. Захисна застосовується у відповідь на подразник. Провокуюча застосовується для провокації індивіда на конфлікт. Здорова (обґрунтована) агресія викликана провокатором, який зазіхає на моральні кордони індивіда. Деструктивна – це необґрунтована агресія, яка немає ніяких підстав [4; 6].

Найбільший внесок у розвиток даного підходу зробив А. Басс, який називав агресивною будь-яку поведінку, яка містить погрозу або завдає шкоду іншим. Дослідник виділив ряд факторів, які визначають силу агресивних звичок: частота й інтенсивність випадків, в яких індивід був

атакований, фрустрований, роздратований; індивіди, що одержали багато негативних стимулів, будуть ймовірно реагувати більш агресивно, ніж ті, котрі одержали менше таких стимулів; часте досягнення успіху шляхом агресії, що приводить до сильних «атакуючих» звичок; успіх може бути внутрішнім (різке ослаблення гніву) і зовнішнім (усунення перешкоди або досягнення винагороди).

А. Басс ввів такі конструкти агресії:

- 1) фізична – активна – пряма;
- 2) фізична – активна – непряма;
- 3) фізична – активна – пряма;
- 4) фізична – пасивна – непряма;
- 5) вербальна – активна – пряма;
- 6) вербальна – активна – непряма;
- 7) вербальна – пасивна – пряма;
- 8) вербальна – пасивна – непряма.

Даний підхід, по суті є дескриптивним, у ньому класифікована описова сторона агресивної поведінки [5; 6].

Отже, на даний момент психологами представлено безліч дефініцій агресії та її проявів. Єдиного і загальноприйнятого визначення поки немає. Підсумовуючи, можна сказати, що агресія є формою реагування на фізичний чи психологічний дискомфорт, крім того агресія допомагає досягнути певну значиму ціль, шляхом відстоювання своїх кордонів.

Література

1. Белокопитов В. Агресія як форма девіантної поведінки: теоретичний аналіз. Соціогумантарні знання. 2010. № 6. С. 150-357.
2. Кудрявцева Н.Н. Агресія: від концепції К. Лоренса до сучасних представників. 2008. № 9. С. 60-63.
3. Мовчан П. Алгоритми вияву агресії. Віче. 2003. № 11. С. 27-90.
4. Педагогічна енциклопедія. URL:
http://slovník.com.ua/?grupa=11&id_sl=20.
5. Корольчук М. С., Осьодло В. І. Психодіагностика : [навч. посібник для вузів]; Ніка–Центр, 2007. 400 с.
6. Строяновська Е. Агресія: помічник чи ворог. 2008. № 2. С. 70–73.